

263, 264

Språklagstiftningen.

Referat för svenska partimötet den 20 maj 1906

af

Axel Lille.

I vår språklagstiftning framträda vid sidan af hvarandra tvänne grundsatser, likställighetsprincipen och flertalsprincipen, hvilket gjort att densamma saknat nödig enhetlighet och följdriktighet och därför icke kunnat tillfredsställa en sträng rättvisas kraf. Vårt land är ett tvåspråkigt land, där tvänne nationaliteter sedan hedenhös sida vid sida lefvat och arbetat för dess kulturella utveckling och där de tvänne språk, svenskan och finskan, som af dessa talas äro landets nationalspråk och därför i samma grad berättigade att komma till användning vid domstolar och offentliga myndigheter.

Principen om det svenska och finska språkets likställighet uttalad i reskriptet af d. 30 juli 1863 och i förordningen af d. 20 febr. 1865 fick ett bestämdt uttryck i förordningen af den 9 maj 1881. Denna princip kan i fråga om utgående skrivelser från domstolar och myndigheter formuleras på följande sätt: *Den rättssökandes eget språk bör vara bestämmande för expeditionsspråket.* Beträffande åter skriftvexlingen mellan ämbetsverken lyder denna princip: *Det språk bör komma till användning, som i hvarje särskildt fall bäst befördrar det med skrifvelsen eller handlingen afsedda ändamålet.*

Denna princip kom i 1881 års förordning till uttryck genom bestämmelserna, att expedition som från ämbetsverk eller af tjänsteman till sakägare utfärdas skall affattas på det språk, svenskan eller finskan, hvilket af sakägaren skriftligen eller muntligen begagnats; att alla officiella skrifter eller meddelanden till kommun inom landet skola affattas på

det af förenämnda språk, hvarå protokollet vid kommunens offentliga förhandlingar föres; samt att liknande skrifter, som böra afkunnas i kyrka, skola vara uppsatta på eller översatta till det språk, hvarpå den offentliga gudstjänsten i församlingen förrättas, men både på svenska och finska till församling, där allmän gudstjänst hålles ömsom på hvardera språket.

Det förslag till förordnande rörande språket i utgående expeditioner från vissa domstolar och myndigheter, hvilket förelades ständerna vid 1882 års landtdag, hvilade i hufvudsak på samma grundsats, som tagit sig uttryck i 1881 års förordning. På grund af de särskilda ständens uttalanden utfärdades sedan förordningen af d. 29 dec. 1883, däri *flertalsprincipen* i enlighet med prästeståndets uttalande första gången framträder i vår språklagstiftning. Denna flertalsprincip kan uttryckas på följande sätt: *Det kommunala protokollspråket bestämmes, såvida icke sakägaren anhållit att få expedition affattad på det andra inhemska språket, såväl språket i utgående expeditioner från domstolar och myndigheter som språket i den inbördes skriftväxlingen mellan dessa.*

I sistberörda förordning bestämdes nämligen att expedition som från underrätt, magistrat och ordningsrätt eller af någon vid dessa myndigheter anställd tjänsteman utfärdas till sakägare skall affattas på det språk, svenska eller finska, hvarå protokollet vid ortens kommunala förhandlingar föres; att sakägare, som begärt expedition på det andra inhemska språket, skall erhålla sådan samt att öfverrätt skall använda i sin expedition det språk, hvarå ärendet handlagts i underrätt.

Alla här ofvan anförda stadganden gällde utgående expeditioner till sakägare, medan svenskan fortfor att vara det egentliga officiella språket. Men häri infördes en viktig förändring genom reskriptet af d. 18 mars 1886 och senare därpå grundade bref af d. 4 april 1887, rörande de båda inhemska språkens användande vid ärendenas behandling och den officiella skriftväxlingen mellan myndigheterna. Äfven här mötes man af tillämpningen af flertalsprincipen vid sidan af likställighetsprincipen. Stadgandet gick näm-

ligen ut på att alla lokala lägre myndigheter och tjänstemän skola affatta såväl ämbetsbokföring och öfriga förrättningshandlingar, hvilka ej utfärdas till enskilda sakägare, som ock ämbetsskrifvelser till andra myndigheter och tjänstemän på ortens kommunala protokollspråk. Valfrihet ägde för myndighet rum, om dess tjänsteverksamhet omfattade kommun med olika protokollspråk såvida expeditionen ej rörde enskild kommun. Öfriga domstolar, högre myndigheter och tjänstemän, ägde själfve rätt att bestämma om det ena eller andra språkets användande hvarjämte ärende borde diarieföras på det språk, som det inkommit.

Den förordning, som utfärdades d. 19 juni 1902 angående finska och svenska språkens användande vid domstolar och myndigheter, ansluter sig i hufvudsak till den reservation, som afgafs af präste- och bondeståndens medlemmar vid 1897 års landtdag. Genom denna förordning utsträcktes kommunalspråkprincipen till alla domstolar och myndigheter, hvilkas ämbetsdistrikt icke omfatta hela landet.

1:o *Beträffande expeditionsspråket* gäller följande: Finsk medborgare äger rätt att vid påkallandet af domstols eller administrativ myndighets åtgärd använda svenska eller finska språket.

Domstol eller myndighet hvars ämbetsdistrikt icke omfattar hela landet utan en kommun eller flere kommuner med samma protokollspråk eller kommuner, hvilkas flertal ha samma protokollspråk, skall använda det kommunala protokollspråket eller flertalet kommuners protokollspråk. Omfattar distriktet finsk- och svenskspråkiga kommuner till lika antal, bestämmes myndigheten, hvilket språk skall med afseende å ärendets natur i expeditionen användas.

I expedition som utfärdas till särskild kommun eller enskild medlem i denna användes kommunens protokollspråk. Om enskild sakägare eller flere sakägare gemensamt anhålla om expeditions utfärdande på annat språk än detta skall expedition affattas på det språk, som äskas.

Domstol och myndighet, hvars ämbetsdistrikt omfattar hela landet utfärdar expedition på det språk som sakägaren äskat eller muntligen eller skriftligen begagnat. Ha, då sakägarne äro flera, desse framställt olika önskningsar eller

begagnat olika språk, bestämmer myndigheten språket i expeditionen efter sakägarens intresse och ärendets natur.

I mål, som anhängiggjorts af kronoombud eller allmän åklagare äger svarande samma rätt i fråga om expeditionsspråket som eljes tillkommer kårande eller sökande. Högre rätt eller myndighet skall i expedition använda det språk underrätt eller lägre myndighet begagnat.

Handlingar till kommun utfärdas på dess kommunala protokollspråket och till kyrklig församling på det språk, hvarå allmän gudstjänst hålles eller på båda språken, då gudstjänst regelbundet hålles på dessa.

2:o *Beträffande det officiella eller ämbetspråket* gäller, att myndighet, hvars ämbetsdistrikt ej omfattar hela landet, skall i sin skriftväxling med öfriga myndigheter använda det kommunala protokollspråket i distriktet eller flertalet kommuners protokollspråk.

Omfattar myndighets ämbetsdistrikt hela landet eller svensk- och finskspråkiga kommuner till lika antal användes det språk, som med afseende å sakens beskaffenhet anses vara ändamålsenligare.

För öfrigt gäller, att i ärende som rör kommun, enskild medlem af sådan eller allmän inrättning i denna användes det kommunala protokollspråket; att språket i lägre myndighets skrifvelse är bestämmande för högre myndighets språk i ärendet; att handling bokföres på det språk den inkommit samt att föreståndare för statsläroverk eller enspråkiga församlingar få använda läroverkets eller församlingens språk utan afseende å kommunens.

* * *

Hvad det *kommunala protokollspråket* beträffar, finnas därför inga i lag stadgade bestämmelser utan fastställes detta genom beslut af kommunens röstberättigade medlemmar. Emellertid finnes i vårt land ett icke ringa antal kommuner, bland dem så godt som samtliga städer, hvilka äga en språklig minoritet så stor att dess språkliga intressen i rättvisans namn borde tillgodoses genom att tvåspråkighets principen i dessa så vidt möjligt genomfördes. I detta af-

seende har landets hufvudstad föregått med ett exempel som borde mana öfriga städer till efterföljd.

De för Helsingfors stad af dess fullmäktige antagna språkliga bestämmelser äro följande:

En hvar äger rätt att inför alla kommunala myndigheter så i tal som skrift använda svenskan eller finskan.

Vid stadsfullmäktiges förhandlingar föres ordet och uppställas propositionerna på det språk, svenskan eller finskan, ordföranden bestämmer.

Fullmäktiges protokoll och utgående expeditioner, samt föredragningslistorna affattas på båda språken jämsides på spalt och likaså diarierna.

Drättselkammaren samt alla öfriga nämnder, utskott och funktionärer bestämma själfva det språk som användes i diarier, ineliggande handlingar och deras inbördes skriftväxling.

I utgående expeditioner till allmänheten användas båda språken såsom säges om fullmäktiges expeditioner, för så vidt dessa röra köpebref, hyres- arrende- och entreprenadkontrakt eller andra handlingar af större och varaktigare betydelse. Beträffande öfriga expeditioner till allmänheten tillämpas samma förfarande, därest icke vederbörande nämnd eller myndighet med hänsyn till sakägares behof eller uttalade önskan pröfvar att endast ett språk bör ifrågakomma.

Såsom af det ofvanstående framgår, har Helsingfors kommun på ett synnerligen lyckligt och rättvist sätt löst frågan om de båda inhemska språkens användande vid stadsfullmäktige samt af stadens myndigheter, nämnder och tjänstemän. Då i de flesta af landets städer och i många af dess landskommuner de båda språkgrupperna äro i afsevärdare antal representerade, måste det erkännas vara med rättvisa och billighet öfverensstämmande att en hvar medlem af dessa, som i något ärende anlitar sådan kommuns myndighet eller tjänsteman, erhåller expedition af hvad slag det vara må på sitt modersmål, svenskan eller finskan. Kommunerna i landet böra i öfverensstämmelse härmed betraktas såsom dels tvåspråkiga, dels enspråkiga. Såsom regel kunde då uppställas, *att i stadskommuner där minoriteten utgör en viss del, förslagsvis en femtedel af den mantalsskrifna be-*

folkingen eller om den är mindre åtminstone 2,000 personer, det kommunala protokollspråket borde ordnas enligt likställighetens princip i öfverensstämmelse med de bestämmelser, som gälla i landets hufvudstad; att i öfriga städer och landskommunerna det kommunala protokollspråket är det språk, svenskan eller finskan, som talas af flertalet af kommunens mantalsskrifna medlemmar; men att enskild sakägare bör vara berättigad att i laggill öfersättning erhålla expedition på det språk han använt eller äskat få expeditionen utförd, ifall minoriteten utgör minst en tiondedel af befolkningen eller om den är mindre åtminstone 1,000 personer, hvarjämte kommun i öfrigt i möjligaste mätto bör söka betrygga minoritetens rätt.

* * *

Språkförordningen af den 19 juni 1902 är ett administrativt påbud, tillkommet under en olaglighetsperiod, hvars spår på alla områden hålla på att utplånas. Denna förordning kan så mycket mindre blifva bestående, som det måste vara alla partiers lifliga önskan att få ställningen mellan de båda inhemska språken i administrationen och vid domstolarna på ett bestående sätt ordnad genom en af regent och landtdag antagen lag. Visserligen har en årlång tillämpning af berörda förordning gifvit densamma en viss häfd, som vunnit bekräftelse genom den nuvarande konstitutionella senatens på densamma grundade och offentligen fastslagna språkprogram. Men utsikten att genom en af folkrepresentationen antagen språkförfattning få denna fråga löst för en lång framtid borde väl, synes det, vara ett viktigt skäl att genom en kompromiss mellan partierna komma till en uppgörelse, som icke behöfde innebära ett språktvång för den ena sidan eller ett återtag från en tidigare position för den andra. Det finska språket intager redan icke blott på grund af gällande språkstadganden utan äfven därför att det talas af befolkningens öfvervägande flertal ett försteg framför svenskan på stats- och samfundslivets olika områden. Under utvecklingens gång skall detta försteg blifva ännu större. Detta ligger i sakens natur och

inför detta faktum är mindretalet af landets befolkning tvungen att böja sig. Men denna svenska talande minoritet kan icke i princip medgifva att svenskan genom lagstiftningen fullständigt ställes i andra planet såsom domstolarnas och administrationens språk utan att uppgifva sina viktigaste lifsintressen. Ty frångås likställighetsprincipen på det språkliga området, skall denna icke håller följdriktigt kunna upprätthållas, då det gäller understöd för svenska läroverk och andra bildningsföretag. Icke håller kan det vara gagneligt för de finska partierna ur synpunkten af fosterlandets intresse i stort att genom en språklig maktpolitik komma den svenska folkgruppen att känna sig såsom en främling i sitt fosterland. I sin reservation till språkutskottets betänkande vid 1897 års landtdag, uttalade sig präste- och bondeståndens utskottsmedlemmar, bland hvilka ingingo flera af det gammalfinska partiets ledande män, mot det svenska språkets undanträngande till ett lokalspråk. De yttrade bland annat: «De stora fördelar i praktiskt afseende enspråkigheten inom de högre ämbetsverken och det egentliga statslivet skulle medföra kunde ej enligt vår åsikt uppväga den olycka att känslan af sambandet med landets öfriga inbyggare må hända i hög grad skulle förslappas hos minoriteten, hvilken ansåge sig hafva lidit oförrätt». Skall man icke våga hoppas att den klarsynthet, som ger sig tillkänna i dessa ord, skall återfinnas hos de finska partiledarene den dag, då det gäller för representationen att ordna språkfrågan?

Men äfven det svenska partiet kan icke underlåta att vid ett sådant tillfälle taga hänsyn till de rådande språkförhållandena sådana dessa gestaltats under gällande lagstiftning. Principen om kommunalspråket såsom delvis bestämmande för domstolarnas och myndigheters expeditions- och ämbetsspråk låter sig icke mera helt och hållet utmönstra ur vår språklagsstiftning. Men denna princip, hvilken ju såsom en flertalsprincip måste väcka betänkligheter, medför tillämpad på den lägre administrationens språk vissa fördelar äfven för mindretalet. Genom dess tillämpning inom denna motverkas osäkerheten hos de lokala tjänstemännen rörande hvilketdera af de inhemska språken dessa i särskilda

fall skola begagna. Men härjämte medför stadgandet att kommunalspråket skall vara de lägre lokala tjänstemännens ämbetspråk fördelen att ortsbefolkningens berättigade anspråk tillgodoses att till dessa befattningar erhålla personer fullt mäktiga dess språk.

Beträffande det svenska partiets ställning till språkfrågan bör med afseende å det ofvan sagda fasthållas,

att nu gällande språkförordning angående svenskans och finskans användande vid domstolarna och i administrationen ersättes af en språkförfattning tillkommen under landtdagens medverkan;

att ämbets- och tjänsteman i allmän tjänst skall vara mäktig landets bägge språk;

att enhvar äger till domstol eller annan myndighet i landet vända sig på sitt språk, svenskan eller finskan, och på samma språk utfå protokoll, utslag och annan expedition;

att domstolar och myndigheter, hvilkas ämbetsverksamhet omfattar endast en kommun eller flere kommuner må samma protokollspråk skola i sin inbördes skriftvexling använda det kommunala protokollspråket; men att alla andra myndigheter och tjänstemän äga rätt att använda det språk, som i hvarje särskildt fall bäst befordrar det med skrifvelsen eller handlingen afsedda ändamålet eller om så finnes nödigt jämsides båda språken.